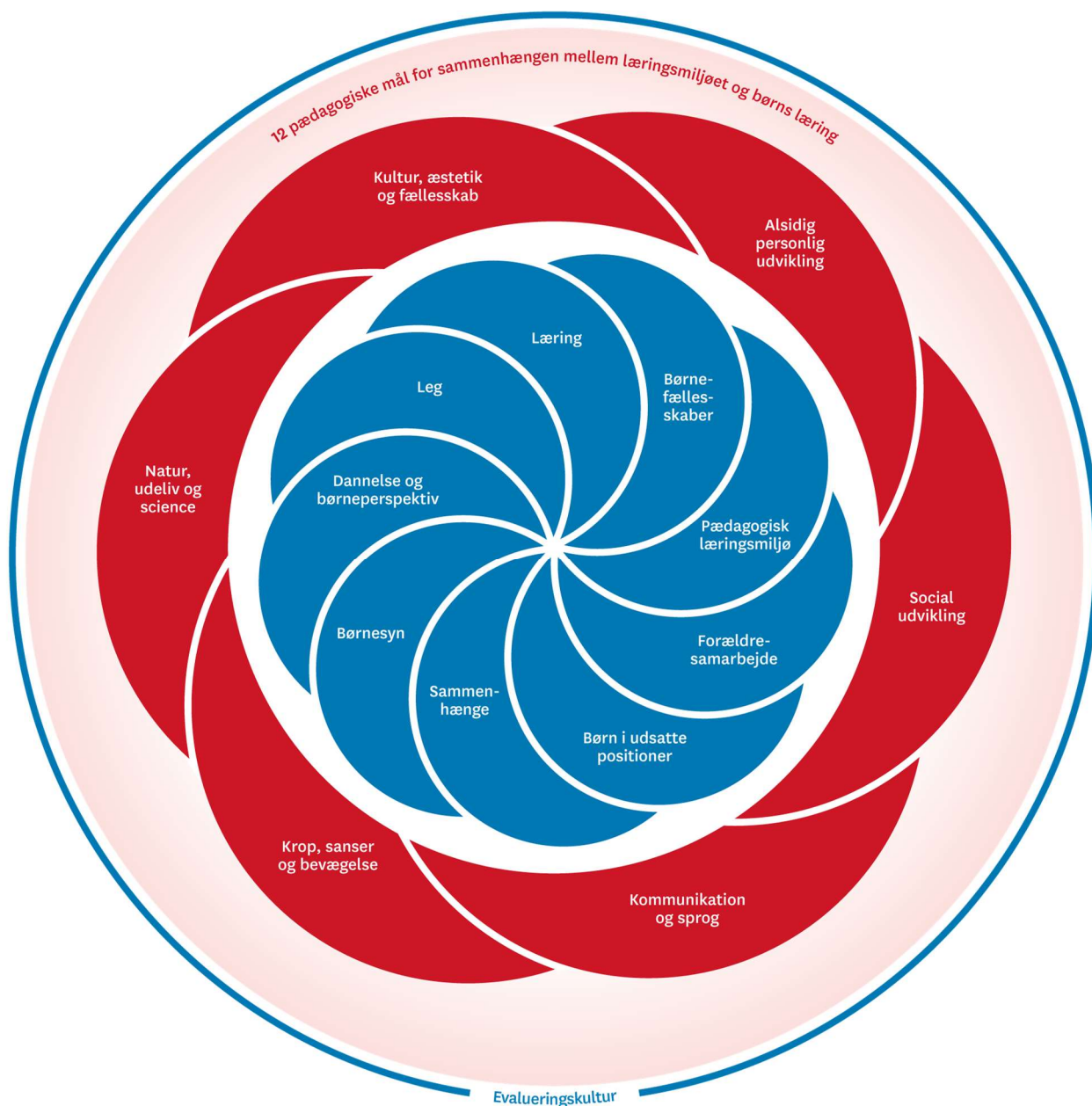

PÆDAGOGISK LÆREPLAN FOR KILLEVIPPEN VUGGESTUE OG BØRNEHAVE 2022-2024

Den pædagogiske læreplan udgør rammen og den fælles retning for vores pædagogiske arbejde med børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Læreplanen er et levende dokument, som kort beskriver vores pædagogiske overvejelser og refleksioner med eksempler, der er retningsgivende for det daglige pædagogiske arbejde.

RAMME FOR UDARBEJDELSE AF DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

Den pædagogiske læreplan udarbejdes med udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag samt de seks læreplanstemaer og de tilhørende pædagogiske mål for sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børns læring.

Rammen for at udarbejde den pædagogiske læreplan er dagtilbudsloven og dens overordnede formålsbestemmelse samt den tilhørende bekendt-

gørelse. Loven og bekendtgørelsen er udfoldet i publikationen [Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold](#). Publikationen samler og formidler alle relevante krav til arbejdet med den pædagogiske læreplan og er dermed en forudsætning for at udarbejde den pædagogiske læreplan. Derfor henvises der gennem skabelonen løbende til publikationen. På sidste side i skabelonen er der yderligere information om relevante inspirationsmaterialer.

KILLEVIPPEN VUGGESTUE OG BØRNEHAVE

STAMOPLYSNINGER, PÆDAGOGISK PROFIL OG LOKALE FORHOLD

Killevippen, der åbnede i 2012, er en privat, integreret Rudolf Steiner institution. Institutionen findes i bydelen Blangstedgård, der ligger i Odense SØ. Blangstedgård opstod ud af en arkitektkonkurrence i 1988, hvor den vindende arkitekt havde fokus på at skabe et område, hvor alle samfundslag kan bo. Her er leje og ejerboliger, små og store boliger, huse og lejligheder, villaer og rækkehuse, et fælleshus, bofællesskaber, købmand, en kommunal daginstitution og grønne områder.

Den gamle herregård Blangstedgård ligger midt i området, og det er her, vi har kontor og to af vores huse – Grynet og Kitte Kry. Det sidste hus – og det oprindelige Killevippen, Bertils Hus – ligger i en anden bygning ved siden af gården. På gården er der flere lejeboliger, og nogle få af institutionens børn bor der med deres forældre. Ellers er børnene i institutionen bosat forskellige steder fordelt i hele Odense og nogle enkelte i andre kommuner.

Killevippen rummer ca. 115 børn fordelt på syv stuer i de tre enheder. I **Bertils hus** findes vuggestuen **Pusling** og børnehaven **Nisse**. I **Kitte Kry** har vi to vuggestuegrupper, **Rumpenisserne** og **Småtroidene** samt to børnehavegrupper, **Polkagrisene** og **Mormors Stue**. **Grynet** er ikke delt i flere stuer, men er en blandet gruppe med vuggestue- og børnehavebørn.

Området omkring Blangstedgård er en gammel frugtplantage, så Killevippen er omgivet af gamle frugttræer, foruden skovområder, engområder med græssende køer, heste og får, og Lindved Å, der snor sig tæt forbi.

Pga. sin særlige pædagogiske profil er Killevippen en institution, man som forældre aktivt vælger til. Det medfører, at en del af institutionens børn kommer fra socialt og økonomisk ressourcerstærke hjem. Det er dog vigtigt for os at understrege, at Killevippen er for alle børn.

Personalegruppen er sammensat af pædagoger, pædagogiske assistenter og pædagogmedhjælpere. Vi efterstræber at der er to uddannede pædagoger pr. stue.

I Killevippen har vi nogle centrale værdier omkring barnets udvikling, trivsel og læring, som bunder i Rudolf Steiners pædagogiske principper. Ifølge Rudolf Steiner går der igennem hele menneskelivet en 7-års rytme, og denne rytme er en af grundpillerne i Rudolf Steiner-pædagogikken. Barndommen deles op i tre store afsnit: 0-7 år, 7-14 år og 14-21 år. Da Killevippen er et dagtilbud for børn fra 0-6 år, er det således barnets første 7-års periode, vi fokuserer på, men med viden om og henblik på barnets senere 7-års perioder.

PÆDAGOGISK GRUNDLAG

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i et fælles pædagogisk grundlag.”

”Det pædagogiske grundlag består af en række fælles centrale elementer, som skal være kendetegnende for den forståelse og tilgang, hvormed der skal arbejdes med børns trivsel, læring, udvikling og dannelse i alle dagtilbud i Danmark.”

”De centrale elementer er:

- **Børnesyn.** Det at være barn har værdi i sig selv.
- **Dannelse og børneperspektiv.** Børn på fx 2 og 4 år skal høres og tages alvorligt som led i starten på en dannelsesproces og demokratisk forståelse.
- **Leg.** Legen har en værdi i sig selv og skal være en gennemgående del af et dagtilbud.
- **Læring.** Læring skal forstås bredt, og læring sker fx gennem leg, relationer, planlagte aktiviteter og udforskning af naturen og ved at blive udfordret.
- **Børnefællesskaber.** Leg, dannelse og læring sker i børnefællesskaber, som det pædagogiske personale sætter rammerne for.
- **Pædagogisk læringsmiljø.** Et trygt og stimulerende pædagogisk læringsmiljø er udgangspunktet for arbejdet med børns læring.
- **Forældresamarbejde.** Et godt forældresamarbejde har fokus på at styrke både barnets trivsel og barnets læring.
- **Børn i udsatte positioner.** Alle børn skal udfordres og opleve mestring i lege og aktiviteter.
- **Sammenhæng til børnehaveklassen.** Sammenhæng handler blandt andet om at understøtte børns sociale kompetencer, tro på egne evner, nysgerrighed mv.”

”Loven fastsætter, at alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag skal være udgangspunkt for arbejdet med den pædagogiske læreplan og dermed det pædagogiske arbejde med børns læring i dagtilbud.”

”Nogle elementer i form af fx børnesynet skal altid være til stede i det pædagogiske læringsmiljø, mens andre elementer som fx arbejdet med at skabe en god overgang til børnehaveklassen kan være mere til stede i nogle sammenhænge end andre.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 14

BØRNESYN, DANNELSE OG BØRNEPERSPEKTIV, LEG, LÆRING OG BØRNEFÆLLESSKABER

- Børnesyn
- Dannelse og børneperspektiv
- Leg
- Læring
- Børnefællesskaber

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 15

De fem centrale elementer fra det fælles pædagogiske grundlag set ift. os og vores hverdag sammen med børnene.

Børnesyn

Som det er blevet nævnt, har vi fokus på barnets første 7-års periode i henhold til Steinerpædagogikken. I denne periode betragter vi barnet som et *efterlignende, sansende og rytmisk væsen*.

Som voksne skal vi være *efterlignelsesværdige forbilleder*, som barnet kan spejle sig i og inspireres af i legen. Udover at inspirere til leg ønsker vi med vores handlinger at vise barnet, hvordan det kan agere i forskellige situationer, frem for hele tiden at fortælle og forklare, hvordan alting skal gøres, ligesom vi helst ikke rettesætter barnet.

Rudolf Steiner betragter de lille barn som ét stort *sansende væsen*. Derfor ønsker vi i Killevippen at stimulere alle barnets sanser positivt gennem hyggeligt og hjemligt indrettede stuer og haver med møbler, redskaber, legetøj og årstidspynt i forskellige naturmaterialer, blide farvetoner på væggene, hjemmelavet mad, rare dufte og en god og kærlig stemning.

Endeligt trives det lille barn med *faste rytmer*, hvilket i Killevippen betyder, at vi har en fast dags-, uge- og årsrytme. Genkendeligheden skaber tryghed for barnet, der ved at hvilestunden altid ligger efter frokosten, at mandag er ris- og grøntsagsdag, at sommeren byder på pinsefest osv. Dette resulterer i en ro, der giver personalet mulighed for at iagttage børnene og lægge mærke til både små og store forandringer ifm. deres udvikling. Derudover understøttes rytmen af en konstant vekslen mellem voksenstyrede aktiviteter og fri leg. Dette kan, jf. Steiner, beskrives som et *åndedræt*, hvor de voksenstyrede aktiviteter ses som *indåndingen*, mens den frie leg er åndedrættets *udånding*, hvor barnet har mulighed for at bearbejde oplevelser og følelser fra de voksenstyrede aktiviteter. Udåndingerne bør være af længere varighed end indåndingerne, fordi indåndingerne kræver mere energi og koncentration af børnene, mens de kan slappe mere af i udåndingerne.

Vi skaber på denne måde et anerkendende og omsorgsfuldt miljø, hvor børnene får lov at være børn og hvert enkelt barn oplever at blive set, hørt og forstået, hvilket styrker det enkelte barns selvværd.

Dannelse og børneperspektiv

Dannelse er en individuel proces og en del af et menneskes identitetsudvikling, men dannelsen er samtidig kollektiv og sker i sociale sammenhænge, f.eks. når et menneske indføres i et samfund og en kultur. Indføringen i Killevippens samfund og kultur sker hver dag, gennem morgenkreds, eventyr, måltider, fødselsdagsfejring, årstidsfester, daglige gøremål osv. Men udover over at inddrage børnene i Killevippens kultur, ønsker vi yderligere at understøtte børnenes dannelse ved at hjælpe dem med at opdage, være nysgerrige på og forstå hinandens forskellige kulturelle baggrunde. I den forbindelse er samarbejdet med forældrene især vigtigt, fordi de kan hjælpe med at inddrage os voksne i evt. særlige traditioner, de har, så vi bedre kan hjælpe deres børn med at formidle det.

En vigtig del af dannelsen er også udviklingen af en *demokratisk forståelse*, og i den forbindelse er det afgørende, at børnene oplever, at de bliver hørt, og at de hver især har en indflydelse på fællesskabet. Som voksne understøtter vi bl.a. dette ved at tage børnenes input og ideer seriøst. Hvis et barn f.eks. har en ide til en bestemt sang i morgenkredsen, en ide til en aktivitet eller lignende bestræber vi os på at imødekomme barnet, så det føler sig forstået og taget alvorligt, ligesom vi under de daglige måltider sørger for at give børnene plads til at komme til orde og fortælle om stort og småt. Her øves turtagninger i samtalen, og børnene lærer at lytte til og være opmærksomme på hinanden. De fleste børnehavebørn kan udtrykke deres holdninger og initiativer sprogligt, men for vuggestuebarnet, der endnu ikke har lært at tale, er initiativerne ofte kropslige: De kan f.eks. lave en bestemt bevægelse, og når vi voksne og/eller de andre børn spejler denne bevægelse vil barnet netop opleve, at det har en indflydelse på fællesskabet.

I Killevippemener vi desuden, at barnet skal have masser af tid og plads til at bruge kroppen, opleve egen mestring, lege, udforske, lære at udtrykke sig, undres, være god mod andre, finde sin plads, tro på sig selv og være et skabende væsen. Kort sagt skal børnene have mulighed for at mærke sig selv og andre uden at haste mod specifikke mål, så hvert enkelt barn får plads til egne veje og omveje. På den måde tror vi på, at vi skaber sunde og ansvarlige mennesker – mennesker der bliver til *medmennesker*.

Leg

I Killevippem er legen helt essentiel. Den er barnets udtryk og sprog, hvorfor vi også giver meget tid til fri leg. Den frie leg er ofte kendetegnet ved rollelege, hvor børnene kan bearbejde oplevelser og følelser. Barnet bruger i legen især fantasi, indtryk fra dagens sange, fortællinger og oplevelser og efterligning af dagligdagens og de voksnes aktiviteter. Børnenes leg bliver således til gennem en kombination af det, de har for hånden og de oplevelser, de har haft.

Den frie leg er især vigtig for udviklingen af barnets (og sidenhen den voksnes) sociale kompetencer. Her udvikles grundlæggende egenskaber, som er nødvendige for at styrke barnets identitetsopfattelse og sociale formåen. Evnen til at samarbejde med andre, respektere sine medmennesker, indgå kompromisser og være initiativrig øves her. Barnet afprøver forskellige roller og øver sig i at navigere i forskellige fællesskaber. I den frie leg øver barnet at byde ind, at tage imod input fra andre børn samt at kunne gå på kompromis og forhandle. Den frie leg er således et vigtigt element for barnets udvikling af en demokratisk forståelse og barnets almene dannelse.

Børnene skal have lov til at lege uden for megen indblanding fra de voksne. Som voksne er vi ofte fastlåst og analyserende i tilgangen til barnets leg, og det kan begrænse barnets muligheder for at udfolde sig i legen. Hvis der opstår konflikter, børnene ikke selv kan løse, eller hvis et barn er udfordret ift. at finde ind i en leg, er personalet dog altid klar til at hjælpe og guide børnene videre på en hensigtsmæssig måde. Derfor må personalet bevæge sig i periferien af børnenes leg og finde en balancegang mellem hele tiden at være opmærksom uden at blive unødvendigt forstyrrende.

Læring

I Killevippen er alting læring. Gennem leg, planlagte aktiviteter, praktiske gøremål og overgange i barnets hverdag i institutionen lærer barnet dagen lang ved igen og igen at få lov til at prøve, fejle, prøve igen, lykkes, udvikles, gå i stå og komme tilbage igen og starte forfra - uanset om det gælder en praktisk, sproglig, social eller fysisk færdighed. Barnet støttes altid i læringen af et kærligt og opmuntrende personale.

Eksempler på hverdagssituationer, hvor læring helt naturligt forekommer, kan være under morgenkredsen, i garderoben og under måltiderne.

Under morgenkredsen sker både sproglig, motorisk og social læring. Sproget øves her gennem rim og remser, motoriske færdigheder øves gennem de fagter, der er tilknyttet forskellige sange og remser, mens den sociale læring foregår igennem hele aktiviteten, hvor barnet øver sig i at navigere i spændingsfeltet mellem egne ønsker og impulser, og fællesskabets ønsker.

I garderoben foregår motorisk læring, når tøj skal af og på – lynlåse lynes op og ned, knapper og velcro åbnes og lukkes, huer skal op på hovedet, fodtøj skal på fødderne alt imens balancen øves. Barnet bliver bevidst om og fortrolig med rækkefølgen af forskellige beklædningsgenstande og deres navne, hvormed de sproglige færdigheder også øves her. Derudover lærer børnene også at bede om hjælp, hjælpe andre og vente på tur i garderoben.

Under måltiderne opfordres og støttes børnene til at deltage aktivt i måltidet ved selv at lade dem spise, selv at smøre sin mad, selv at hælde vand op, selv at tørre sig om munden osv. Desuden inddrages børnene så vidt muligt og efter evner i madlavningsprocessen, hvor både de fin- og grovmotoriske evner øves, når der skal skrælles, snittes, blandes, æltes, røres osv. Også her øves sproget, når vi taler om de forskellige ingredienser, vi bruger og de retter, vi laver samt de handlinger vi foretager os i processen. De sociale færdigheder er også i spil, fordi vi må samarbejde for at få dagens måltid på bordet.

I alle situationer må vi voksne bestræbe os på at være efterlignelsesværdige rollemodeller og skabe nogle faste rammer, som børnene trygt kan agere i og afprøve egne og fælles evner. Vi voksne skal i øvrigt gennem iagttagelsen af børnenes frie leg spotte, hvad der optager børnene samt hvilke udfordringer, de har, så vi kan reflektere over og blive opmærksomme på, hvad der er behov for at arbejde med i den enkelte børnegruppe og hos det enkelte barn.

Børnefællesskaber

At være barn, forælder og ansat i Killevippen beskrives af mange som en følelse af at være en del af en større familie. Her hersker en varm, hjemlig og kærligt anerkendende stemning. Fællesskabet er vigtigt, og det er afgørende for os hver dag at vise børnene, at de hver især har et vigtigt bidrag til og en stemme i fællesskabet. Personalet og forældrene viser sammen børnene vejen ind i det store fællesskab, som udgør Killevippen, hvilket understøtter og styrker de mindre børnefællesskaber.

Børnefællesskaberne kan være inspireret af de voksne, men opstår i samspillet og legen mellem børnene. Som voksne ser vi til fra sidelinjen og støtter børnene i at tage vare på egne behov og grænser samt at respektere andres, så de kan indgå i sunde og givende fællesskaber, der kan skabe rum for udvikling, trivsel, læring og dannelse. Her er det igen væsentligt for os at understrege, at vi kun griber ind i børnenes frie leg, når vi vurderer, at de ikke selv er i stand til at komme videre (f.eks. ifm. en konflikt) på en gavnlig måde. Dette skyldes, at vi tror på, at børnenes legeunivers er unikt og helst ikke skal forstyrres af en voksen, om end vi selvfølgelig er opmærksomme på, at alle børn deltager i legen på en måde, der øger deres selvværd.

Personalet har ansvaret for at skabe rammer, der giver alle børn muligheden for at indgå i gode og frugtbare børnefællesskaber på lige vilkår, og hvis et barn finder det udfordrende at indgå i fællesskabet, står vi altid tid klar til at hjælpe barnet med at finde en vej. De fysiske rammer skabes bl.a. gennem indretningen på stuerne og i haverne, hvor små hyggelige kroge og huler giver børnene mulighed for at samles i mindre

grupper og lege frit, mens større åbne arealer giver børnene mulighed for at mødes i større fællesskaber f.eks. når hele stuen samles i morgenkredsen. Morgenkredsen er vigtig for fællesskabet på den enkelte stue, fordi det er her dagen startes og alle børn og voksne hilser på hinanden og synger, hvem der er til stede, og hvem der mangler i dag. Alle nævnes med navn, og det giver børnene en følelse af at høre til og det viser dem at alle har en værdi i stuens fællesskab, fordi alle nævnes og bydes velkommen på lige fod, mens de også oplever, at de bliver tænkt på, hvis de er syge eller holder en fridag.

Morgenkredsen er blot et eksempel på, hvordan børnefællesskabet styrkes gennem voksenstyrede aktiviteter. Det foregår på forskellige måder gennem hele dagen ifm. madlavning, måltider, eventyrfortælling, fødselsdagsfejring osv. Vi løfter i flok – børn som voksne – og alle skal ses og høres. Det har en positiv afsmittning på børnenes evne og lyst til at inddrage hinanden i den frie leg, når vi som personale er favnende, anerkendende og inkluderende både overfor hinanden, forældrene og børnene i alt, hvad vi foretager os.

Fællesskabet har en stor værdi, og alle skal have en plads og en stemme i fællesskabet, men det er også vigtigt for os at vise børnene, at det er okay at have brug for at trække sig, og at det også har en værdi at kunne lege for sig selv en stund. Dette betyder ikke, at man ikke længere er en del af fællesskabet – det er blot et udtryk for, at man er i stand til at lytte til sine egne grænser og behov. Det må vi som voksne hjælpe børnene med at opdage, så de kan udvikle en sund balance mellem individualitet og fællesskab.

PÆDAGOGISK LÆRINGSMILJØ

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det enkelte dagtilbud hele dagen etablerer et pædagogisk læringsmiljø, der med leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter samt daglige rutiner giver børnene mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes.

Det pædagogiske læringsmiljø skal tilrettelægges, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og børnenes forskellige forudsætninger.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 22-23

Pædagogisk læringsmiljø hele dagen: Alle børn skal have mulighed for at trives, lære, udvikle sig og dannes.

I det følgende gives der eksempler på, hvordan vi hele dagen etablerer et pædagogisk læringsmiljø, der med fri leg, planlagte vokseninitierede aktiviteter, spontane aktiviteter, børneinitierede aktiviteter samt daglige rutiner understøtter børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse, og hvordan vi tilrettelægger dette læringsmiljø, så det inddrager hensynet til børnenes perspektiv og deltagelse, børnefællesskabet, børnegruppens sammensætning og deres forskellige forudsætninger. Vi illustrerer her, hvordan vi med afsæt i alle elementer i det fælles pædagogiske grundlag hele dagen skaber grobund for at understøtte børnenes emotionelle, sociale, kropslige og kognitive læring og udvikling i et dannelsesskabende fællesskab.

Det pædagogiske læringsmiljø om morgenen

- **Stemning**
  - Der er en hyggelig afdæmpet belysning på stuen, og i vinterhalvåret tændes lanterner udenfor. I huset dufter der af dagens ret og nybagt brød. Alt dette er med til at stimulere alle barnets sanser og skabe en tryk og rolig stemning lige fra morgenstunden.
- **Mødet med forældrene**
  - Tid til øjenkontakt og udveksling af relevante beskeder ift. barnet og dagens gang.
- **Afskeden mellem forældre og barn**
  - Hjælper barnet med at få sagt ordentligt og tydeligt farvel
  - Fokus på barnets behov: Har det brug for at blive holdt lidt i hånden, sidde på skødet eller andet? Eller er det klar til at gå i gang med at lege eller hjælpe med madlavningen med det samme?
- **Aktiviteter**
  - Dagens måltid forberedes og der bages boller til formiddags- og eftermiddagsmad. Nogle børn vil rigtig gerne hjælpe med dette, mens andre hellere vil i gang med at lege.
- **Vuggestue og børnehave sammen**
  - Fra institutionen åbner kl. 6.30 til kl. ca. 8.00 er børnehave- og vuggestuebørn sammen på den samme stue. Herefter går børnehaven som regel ud i deres have og forbereder dagen

med eksempelvis klargøring af formiddagsmad og forberedelse af dagens aktivitet. Børnene hjælper ofte de voksne, og der er god tid til hyggesnak imens.

Det pædagogiske læringsmiljø om formiddagen

- **Samling:** Kl. ca. 9.00
  - Morgenkreds som eksempel: I morgenkredsen bruges de samme sange 14 dage ad gangen, sådan at børnene når at lære ordene og fakterne og kan få lov at afprøve forskellige roller. Når børnene er blevet trygge i de forskellige sange, bliver der også plads til improvisationer og forslag til variationer fra både børn og voksne. Igennem de 14 dage ser vi tydeligt, hvordan alle børn nyder godt af gentagelsen fra dag til dag, og hvordan især børn i udsatte positioner tager store udviklingsspring kropsligt, socialt og kognitivt i dette trygge miljø. Børnene ser også her hinandens forskelligheder og lærer at samarbejde både til trods for og i kraft af disse. En er god til at huske versene, en er god til at lave bevægelser, en synger højt og tydeligt for, en indtager aktivt de deltagende roller, en anden holder sig tilbage og giver plads. Børnene efterligner og inspirerer hinanden, og fællesskabsfølelsen næres.
- **Formiddagsmad**
  - Samtaler: sproglig og kommunikativ stimulering
  - Opmærksomhed på børnegruppen: Er der særlige hensyn, der skal tages netop i dag?
- **Fri leg/udeliv**
  - *Stjerneadfærd:* Barnet bevæger sig i en stjerneform mellem en tryk base (den voksne) og 'den store verden'. Stjernens størrelse udvider sig i takt med barnets alder, ligesom udforskningernes varighed er længere for børnehavebarnet end for vuggestuebarnet.
- **Vokseninitieret/planlagt aktivitet**
  - Maling i børnehaven som eksempel: Børnene kommer i mindre grupper ind på stuen, hvor en voksen har gjort klar med papir og maling. Vi tænder et stearinlys og synger vores malesang, hvor vi hidkalder farverne, og så får børnene hver deres glas med en farve i. Alle børn får de samme farver, og vi holder os til ganske få farver. Den voksne synger sange om farver og former, hjælper børnene og maler måske også selv. Der er ro og koncentration, og børnene skal ikke male noget bestemt. Efterhånden som de synes, de er færdige (og den voksne vurderer det samme), lægger de selv billedet til tørre og går ud for at lege igen. Udenfor har der været fri leg for de andre børn, og de voksne er sammen med nogle børn ved at gøre klar til frokosten. Måske en har tændt et bål, som nogle børn samles omkring. En anden er i køkkenhaven og får hjælp fra et par børn.

Det pædagogiske læringsmiljø omkring frokosten

- **Samling**
  - Eventyr i børnehaven som eksempel: Vi samles enten i vores fortællehjørne indenfor eller i vores sheltere udenfor. Nogle gange sidder vi under åben himmel på en cirkel af træstubbe - alt efter vejr, årstid og børnegruppens behov. Vi 'kalder' på eventyret med vores faste eventyrsang. Når alle er stille og klar, kan eventyret 'lande' hos os. En voksen fortæller det samme eventyr i 14 dage, og børnene kommer til at kunne det udenad til sidst. I dag er en af de sidste dage, så børnene inviteres med som aktive deltagere i fortællingen, hvis de har lyst. Det er der mange, der har. De får forskellige roller med små replikker og er dermed både lyttere og aktive deltagere i fortællingen.
- **Bordvers**
  - Vi takker for maden, der står på bordet inden der bliver sagt 'værsgo'.
- **Måltidet**
  - Fokus på samtalen og at hjælpe hinanden: Vi sidder i mindre grupper, og der er god tid til at spise og samtale. Børnene lærer, hvordan man hjælper hinanden ved bordet; at bede om og række maden til hinanden, hente vand når man har taget det sidste osv. Her får vi et godt indblik i børnenes hverdag, da der her er tid til at fortælle hinanden om stort og småt. Mange børn vil gerne fortælle, og vi hjælper dem med at kunne lytte til de andre og vente på taletid.

Nogle børn kan have svært ved at sidde sådan ret længe uden at blive rastløse og utålmodige. Dem har vi voksne tæt på os, og de kan få opgaver med at hente vand, klude osv.

- **Bordvers**

- Vi synger 'Tak for maden' og i børnehaven hjælper vi alle sammen hinanden med at rydde af bordet.

- **Lur/hvil**

- I vuggestuen puttes alle børnene udenfor i vores krybbely. De bliver puslet og puttet en ad gangen, så der er ro til hyggesnak, omsorg og pottetræning. Hvert barn får sunget en godnatsang, og vi står ved krybben og holder børnene i hånden efter behov. Under hele luren sidder en voksen *sjælevagt* og er klar til at vugge, holde i hånd, finde en tabt sut eller andet, hvis et barn vågner eller bliver urolig under luren.
- I børnehaven hviler børnene på madrasser på gulvet inde på stuen. Vi går rundt til hvert barn og putter det med et tæppe, og de voksne, der er til stede, hviler selv, synger, spiller på et klanginstrument eller går rundt og hjælper børnene til ro vha. berøring, holden i hånd og lignende. Nogle børn falder i søvn og får lov at sove så længe de kan, andre hviler sig blot og kommer ud at lege igen efter en halv times tid. Nogle børn, især de ældste, stritter imod denne hvilestund og synes, det er kedeligt, og så fortæller vi dem, at det er ok at synes det, men at deres krop har brug for hvilen. På den måde lærer de at være i stilhed og ro med deres krop og med en svær følelse.

Det pædagogiske læringsmiljø om eftermiddagen

- **Eftermiddagsmad**

- Efterhånden som de fleste børn er vågnet op fra luren spiser vi lidt eftermiddagsmad sammen.

- **Fri leg**

- Om eftermiddagen prioriterer vi en hyggelig og afslappet stemning, hvor der ikke er noget vi *skal*. Flere børn er ved at være trætte her sidst på dagen, så vi voksne har ekstra fokus på at støtte dem i det sociale og emotionelle på dette tidspunkt. Når der ikke er så mange børn tilbage, synger vi vores "rydde op"-sang og rydder sammen op og afslutter på den måde dagen.

- **Afhentning**

- Når børnene bliver hentet, har vi et "farvel"-ritual, hvor vi tager barnet i hænderne og synger en lille sang. Også samarbejdet og relationen til forældrene har stort fokus her om eftermiddagen. Vi efterstræber en balance mellem at forældrene ikke bliver for længe, da dette kan skabe uro for de andre børn, men at der samtidig skal være tid og plads til at overlevere vigtige beskeder om barnets dag, eller bare en lille hyggesnak, hvor barnet mærker relationen mellem os og dets forældre – mellem hjem og daginstitution.

Det pædagogiske læringsmiljø i dagens overgange

- **Garderoben**

- I garderoben giver vi os god tid til at støtte børnenes selvhjulpethed, og vi sørger for, at vi ikke er for mange i garderoben ad gangen, så det enkelte barn får god plads og ro til at prøve selv. Mens vi får sko og overtøj på eller af tager vi os god tid til øjenkontakt og omsorg, og vi snakker om kroppen og tøjet og de ting, vi gør, og måske synger vi også en "Kom ud at lege"-sang.

- **Toiletbesøg/bleskift**

- På toilettet og i puslerummet er vi aldrig mere end et par stykker ad gangen. Her skal der være ro på – de større børn skal have ret til fred og privatliv på toilettet, hvis de ønsker det, og for vuggestuebørnene i puslerummet og de mindre børn, der er ved at lære at gå på

toilettet selv, skal der være tid og plads til, at vi voksne kan støtte og vise omsorg undervejs. Mens vi pusler eller hjælper taler vi med børnene, f.eks. om kroppen og tøjet, men det kan også bare være tilfældig hyggesnak, om det der optager barnet lige nu.

- **Desuden**

- Vi har stort set sange/vers/remser til at påbegynde og afslutte alle vores aktiviteter. Det skaber ro og tryghed blandt børnene omkring overgangene, fordi de ved præcis hvad de skal til, når de hører en given sang.
- Ofte er børnene delt ind i mindre grupper ifm. dagens overgange, så de bedre kan koncentrere sig om det, der skal til at ske.
- Vi voksne sørger for at positionere os, så vi hele tiden er tilgængelige for børnene. De skal vide, hvor vi er, så de altid kan komme og bede om hjælp, trøst eller andet.

SAMARBEJDE MED FORÆLDRE OM BØRNS LÆRING

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet samarbejder med forældrene om børns læring.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 24-25

Samarbejdet med forældrene om barnets og børnegruppens trivsel og læring.

Et godt og tæt samarbejde mellem forældrene og det pædagogiske personale er afgørende for barnets udvikling, trivsel, læring og dannelse. I Killevippen tror vi på, at et godt samarbejde med forældrene skaber en sund, tryk og omsorgsfuld hverdag for barnet. Dette samarbejde baserer sig på tillid, nærvær, åben dialog og gensidig respekt.

Forventninger og intentioner

Det er vigtigt for os at have et tillidsfuldt og konstruktivt samarbejde med forældrene om børnenes trivsel og læring helt fra starten. Derfor har forældrene allerede inden barnet starter i Killevippen været til Åbent Hus og til en opstartssamtale. De har her fået et godt kendskab til vores pædagogik, daglige rytme, forventninger og værdier, ligesom vi har fået mulighed for at lære dem at kende, og de har fået lov at give udtryk for deres værdier og forventninger. Så når man som forældre vælger Killevippen, gør man det bevidst og på et oplyst grundlag, og man indstiller sig på at holde sig orienteret og bakke op om det, der foregår i Killevippen.

Det er en stor ting for et lille barn at starte et nyt sted efter at have været i forældrenes trygge arme i starten af sit liv. Nogle er blevet passet før – for andre børn er det første gang, de skal være adskilt fra deres forældre. Der vil derfor være stor forskel på, hvornår barnet kan holde til at være i pasning en hel dag. Vi ved dog, at forældrenes indstilling og tillid til os har en stor betydning for, om barnet kan hengive sig til os. Det er næsten umuligt at varetage et barn, hvis forældrene ikke føler sig klar til at give barnet fra sig. Der ligger derfor et stort arbejde for det pædagogiske personale i at skabe tillid fra forældrenes side. Vores indkøring af et nyt barn bygger på vores erfaring om, hvad der er bedst for det enkelte barn og børnegruppen. Nogle kan synes, at det er en meget kort indkøring, da de gerne vil være sammen med deres barn i Killevippen i flere dage for at sikre sig, at barnet tager godt imod alt det nye. At træde ind i Killevippen kræver dog, at man er i stand til at træde et skridt tilbage fra sine egne behov og se fællesskabets behov – til gavn for det enkelte barn.

Daglig kommunikation og dokumentation

Når barnet er startet i Killevippen plejes samarbejdet med forældrene løbende i dagligdagen via vores hjemmeside, nyhedsbreve, forældreintra, vores Facebook og Instagram, forældrefolder, opslagstavler, havedage, årstidsarrangementer som julemarked, høstmarked og sommerafslutning, forældremøder, forældresamtaler, forældrebestyrelse og endelig i det daglige møde ved aflevering og afhentning. Derudover er forældrene altid velkomne til at ringe eller skrive til os i løbet af dagen, hvis de har brug for en snak, ligesom vi heller ikke tøver med at kontakte dem, hvis vi synes, der er noget, de skal vide om deres barn i løbet af dagen.

På førnævnte hjemmeside, nyhedsbreve, forældreintra, sociale medier og opslagstavler kan forældrene via løbende dokumentation få et indblik i deres barns hverdag i Killevippen. Det giver forældrene gode muligheder for at tale med deres børn om hverdagen i institutionen og er således med til at binde det bånd mellem hjem og dagtilbud, der er så vigtigt for barnets trivsel.

BØRN I UDSATTE POSITIONER

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø tager højde for børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 26

Det pædagogiske læringsmiljø skal tage højde for og involvere børn i udsatte positioner, så børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse fremmes.

Et barn kan være fysisk, følelsesmæssigt eller socialt udsat på en sådan måde, at det griber ind i barnets hverdag. Uanset hvilken udsat position barnet befinder sig i, bliver det i Killevippen mødt med samme engagement, omsorg og varme som alle andre børn. Et barn kan også være i en udsat position blot en enkelt dag, f.eks. hvis barnet hjemmefra ikke har sovet eller spist tilstrækkeligt, eller i en periode pga. fx midlertidige udfordringer hjemme. I alle tilfælde må vi tilpasse vores krav og forventninger til, hvad det enkelte barn kan overskue. Dette kræver en særlig opmærksomhed på barnet.

I Killevippen er målene for børns leg, specielt hvad angår børn i udsatte positioner, at:

- barnet får en fast tilknytning til en voksen, det er særligt tryk og glad ved.
- vi hjælper barnet med at øge dets selvværd og tilliden til dets omgivelser.
- vi altid har en anerkendende og positiv tilgang til barnet.
- vi støtter barnet i en tro på egne evner og på, at det kan mestre de udfordringer, det møder.
- vi skaber pædagogiske læringsmiljøer, hvor barnet, med de udfordringer det måtte have, kan være en del af fællesskabet, evt. i samspil med de voksne.
- vi skaber en hverdag og en kultur, der giver plads og rum til mangfoldighed og forskellighed.
- vi, i det omfang det måtte være nødvendigt, inddrager eksterne samarbejdspartnere i form af relevante fagprofessionelle.
- vi ikke trækker barnet ud af fællesskabet, men f.eks. laver mindre grupper, hvor vi kan arbejde med barnets specifikke udfordringer, f.eks. sprogligt eller motorisk, mens det stadig er en del af fællesskabet.

I arbejdet med børn i udsatte positioner bruger vi ofte *børnebetragtningen*. Herigennem får vi mulighed for at fordybe os i barnets problematikker og behov, og det pædagogiske personale kan sparre (f.eks. på et stuemøde) og udveksle tanker, overvejelser og handlemuligheder, så vi kan finde ud af, hvordan vi bedst kan støtte barnet i dets trivsel, udvikling, læring og dannelse.

Generelt oplever vi, at vores daglige faste rytme og struktur, mindre grupper i f.eks. garderoben og et ekstra varmt kram er med til at fremme trivsel, læring, udvikling og dannelse hos et barn i en udsat position. Barnet kan også få en helt særlig opgave, som det vokser af. Det kan være at agere hjælper, når tøjet skal ned fra knagerne, når garderoben skal fejles eller lignende små opgaver. De andre børn vil samtidig få styrket deres kompetencer i forhold til at rumme og respektere hinandens forskelligheder. Vi tror på, at det udsatte barns pædagogiske læringsmiljø skal findes i det eksisterende fællesskab, og det er derfor vigtigt at vise børnene, at vi alle er lige meget værd i fællesskabet, og at vi alle skal hjælpe, være gode kammerater og værne om hinanden.

SAMMENHÆNG TIL BØRNEHAVEKLASSEN

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan der i børnenes sidste år i dagtilbuddet tilrettelægges et pædagogisk læringsmiljø, der skaber sammenhæng til børnehaveklassen.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 27

For de ældste børn skal der tilrettelægges et pædagogisk læringsmiljø, der skaber sammenhæng til børnehaveklassen.

I Killevippen tror vi på, at hver alder og hvert udviklingsstrin har sin egen værdi. Vi lader barnet udvikle sig i sit eget tempo med en tillid til det enkelte barns individuelle udviklingsvej. At øve og udvikle barnets livsduelighed, mod, selvværd og forståelse for både individ og fællesskab er grundlaget for at blive klar til mange års skolegang og starter allerede første dag i vuggestuen. Cirka et års tid før barnets kommende skolestart indstiller vi vores opmærksomhed på barnets parathed til dette. Vi kigger på, om barnet er selvhjulpent, hvad angår fx påklædning, spisning og toiletbesøg, om barnet er i stand til at modtage en besked, om barnet har ro til at sidde stille og give plads til andres tur, og om barnet er følelsesmæssigt modnet til at kunne stå mere på egne ben og med mindre voksenstøtte i en større gruppe. I god tid kan vi, hvis det er nødvendigt, sætte ind på at styrke dette i dagligdagen op til skolestart – også i samarbejde med forældrene.

I Steinerinstitutioner er der i forvejen en tradition for at skille de ældste børn lidt ud. De er nu *Kongebørn* (et begreb der stammer fra dengang, der ikke var børnehaveklasser, og de 6-årige således stadig var i børnehave) og tildeles større ansvar for fællesskabet i form af både praktiske opgaver og forventninger til følelsesmæssig modenhed. Det sidste år før skolestart får denne gruppe forskellige opgaver og privilegier. De kan f.eks. stoppe med at deltage i hvilestunden og i stedet for i dette tidsrum hjælpe med praktiske opgaver såsom opvask og aftørring af borde og bænke. Her får de også et tidsrum foræret, hvor de kan have omgivelserne for sig selv og på den måde udfolde og øve legens fællesskaber dybere og uden forstyrrelser fra de yngre børn. Her ser vi ofte, at børnene blomstrer og modnes, både individuelt og i relationer, i denne position, der fremkalder stolthed i barnet.

Fra Michaelsdag (den 29. september) og frem mod skolestart introducerer vi særligt tilrettelagte aktiviteter for denne gruppe, hvor der øves forskellige færdigheder, som er relevante for fremtiden i deres kommende skoleliv. De tildeles deres eget lokale, hvor de sammen med en eller to ansvarshavende pædagoger mødes en gang om ugen og følger et program, som et udvalg i personalet har tilrettelagt. Her bliver der bl.a. filtet, malet, lavet lanterner, øvet at tælle, at lytte og vente på tur, og de går skovture, hvor de hver især er ansvarlige for deres egen bagage. Her samles de på tværs af alle vores 3 huse og udsættes dermed også for mødet med nye kammerater.

ØVRIGE KRAV TIL INDHOLDET I DEN PÆDAGOGISKE LÆREPLAN

INDDRAGELSE AF LOKALSAMFUNDET

”Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan dagtilbuddet inddrager lokalsamfundet i arbejdet med etablering af pædagogiske læringsmiljøer for børn.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 29

Inddragelse af lokalsamfundet i arbejdet med at skabe pædagogiske læringsmiljøer for børn.

Da Killevippens pædagogiske grundlag bygger på en høj grad af genkendelighed og daglig rytme for barnet, gør vi ikke megen brug af eksterne tilbud. Vi prioriterer fast personale, kendte ansigter, tilbagekommende aktiviteter og traditioner.

Alligevel inddrages lokalsamfundet i mindre grad. Vores lokaler ligger i tæt forbindelse med beboelser i området, og beboerne indgår som kendte ansigter i børnenes dagligdag, og nogle deltager aktivt i vores markeder. Vi bruger vores lokalområde til at gå mange ture i og bruger på den måde naturen omkring os, og børnene kender områdets stier, frugttræer og dyrehold. Vi har hvert år et stort anlagt julemarked, hvor lokale kommer i institutionen både for at sælge af deres hjemmelavede syslerier og for at hygge, møde vores faste gæster æslet eller kalven, drikke en kop æblegløgg med bestyrelsen eller arbejde med kreative ting i en af vores workshops.

ARBEJDET MED DET FYSISKE, PSYKISKE OG ÆSTETISKE BØRNEMILJØ

”Arbejdet med det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i dagtilbuddet skal integreres i det pædagogiske arbejde med etablering af pædagogiske læringsmiljøer.

Børnemiljøet skal vurderes i et børneperspektiv, og børns oplevelser af børnemiljøet skal indtages under hensyntagen til børnenes alder og modenhed.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 30

Integrering af det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø i det pædagogiske læringsmiljø.

Der lægges indenfor Steinerpædagogikken stor vægt på stemninger og sansemuligheder. Derfor fylder de æstetiske overvejelser en del hos os i Killevippen, da vi mener at et smukt æstetisk miljø underbygger og bidrager positivt til både det fysiske og psykiske børnemiljø.

Det æstetiske børnemiljø

Indendørs: Vi tænder stearinlys, vi har afdæmpede pastelfarver på væggene, hjemmelavede årstidsbaserede pynteting og grønne planter i vores vindueskarme, og vi har lysregulering på vores lamper, så lyset kan tilpasses lige præcis den stemning, vi ønsker i en given situation. Vi har farverige stofgardiner, bløde gulvtæpper og rare billeder på væggene. Indretningen af stuerne har betydning for barnets leg, og vi tror på, at lyse, lette stemninger nærer barnet, og at naturmaterialer ligeledes kalder på barnets iboende lyst til at sanse og udforske verden.

Udendørs: Når vi går udenfor i Killevippen, går vi ikke ud på *legepladsen*. Vi går op i at skabe et hjemligt æstetisk miljø for børnene, og derfor omtales den enkelte stues udendørsareal som *haven*. Haverne er langt mere ujævne og foranderlige end færdiganlagte legepladser. Vi har blomster, buske, små klynger af træer og frugttræer, og ved det ene af vores huse har vi høns og kaniner, som skal passes og fodres.

Det fysiske børnemiljø

Indendørs: Udover en smuk og behagelig indretning har vi på vores indendørsarealer god udluftning og lyd-dæmpende loftsplader til gavn for det fysiske børnemiljø. Vi deler oftest børnene op i mindre grupper, så lyd-niveauet ikke bliver for højt. Vi har diverse klangeinstrumenter at spille på for at skabe stemning, og ofte går personalet rundt og synger de melodier, børnene kender i forvejen. En stille nynnen fra en velkendt voksenstemme kan berolige og inspirere meget. Vi holder sammen med børnene orden i vores legetøj og materialer, så de ved, hvor tingene har deres faste pladser. Dette skaber overskuelighed for barnet og frigør overskud til fantasifulde lege. Overskueligheden og enkelheden betyder også, at barnet er i stand til at deltage i oprydningen, imens vi i fællesskab rydder op og synger vores faste oprydningssang. Vi rydder altid op, inden vi går videre til det næste, fx aktiviteter udenfor. Børnene har altså et medansvar ift. at holde orden i tingene, og det giver dem en ejerskabsfølelse, der bidrager til fornemmelsen af at Killevippen er et hjemligt sted, hvor børnene hører til og ikke blot er på besøg.

Udendørs: Det æstetiske miljø, vi har skabt på vores udendørsarealer, danner rammerne for et fysisk børnemiljø, hvor børnene kan være med til at forvandle og skabe nye ting og udfordringer. De kan grave, plante, vande, lave dæmninger i regnvejr, samle æbler, plukke blomster, bygge huler, finde insekter osv. - alt sammen aktiviteter, der følger årstiderne og de traditioner, vi knytter dertil. I haven har vi f.eks. små og store sandkasser, træer man må klatre i, træstammer at balancere på, en tovbane, små legehuse, et legekøkken samt masser af metalgryder, skeer, kopper skåle osv. På vores store bålpladser tilbereder vi hver uge suppe.

Dette deltager børnene også i, hvis de ønsker det. I vores have er der altså rig mulighed for både fysisk udfoldelse og udfordringer samt mere stille tilbagetrukne aktiviteter.

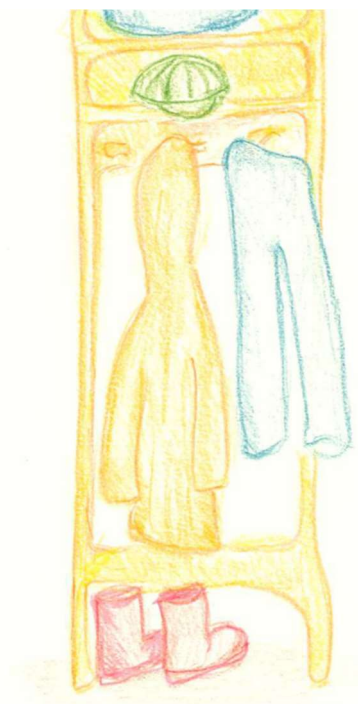
Det psykiske børnemiljø

Det psykiske børnemiljø prioriteres højt. I Killevippen tolererer vi hverken mobning, sladder eller talen bag om ryggen – og det gælder både for børn, forældre og personale. Dette giver et trygt miljø, hvor man som en del af fællesskabet kan vide sig sikker på, at kommunikationen altid er åben. For os voksne gælder det, at vi altid går direkte til personen, hvis der er noget, der er svært i samarbejdet. Både ml. forældre og personale, leder og personale, forældre og personalet imellem. Vi holder en god, varm, åben og kærlig tone over for hinanden, og flere i personalegruppen udvikler dybe og langvarige venskaber. Også her bestræber vi os på at være efterlignelsesværdige, og vi tror på, at det har en afsmitning på børnene, når vi voksne viser os som nogle 'gode kammerater'.

Børn driller og har konflikter. Det er en vigtig og naturlig del af deres udvikling og læring, og her støtter personalet og hjælper dem ud af konflikterne, ligesom vi markerer tydeligt, at vi ikke vil høre grimt sprog om og til hinanden, vi hvisker ikke to og to, når vi sidder mange sammen (f.eks. ved måltidet), og hvis der holdes fødselsdag privat, opfordrer vi familierne til at invitere alle børn. Desuden tillader vi ikke smykker, sminke, overdrevent brug af hårpynt osv. blandt børnene, da dette kan skabe unødigt opmærksomhed på ydre udtryk og materielle ting og dermed være grobund for en konkurrence- og 'se mig'-kultur, som vi ikke finder ønskelig for børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

I Killevippen hersker en stor respekt og kærlighed til det enkelte individ – barn som voksen. Derfor er vi som personale bl.a. meget opmærksomme på, hvordan vi taler til børnene, uanset alder eller situation. Vi holder en varm, kærlig og respektfuld tone over for børnene. Vi skælder sjældent ud, og vi taler ikke om dem, når de er i nærheden - præcis som vi heller ikke gør med voksne. Barnet ses også her, i sproget, som et ligeværdigt individ, der har værdi i sig selv.

Jf. FN's Børnekonventions artikel 12 om barnets ret til at give udtryk for sin mening og krav på at denne respekteres, laver vi jævnligt – og minimum hvert 3. år - en såkaldt børnemiljøvurdering, hvor børnene, alt efter alder og modenhed, får mulighed for at komme til orde mht. både det fysiske, psykiske og æstetiske børnemiljø.

DE SEKS LÆREPLANSTEMAER

”Den pædagogiske læreplan skal udarbejdes med udgangspunkt i seks læreplanstemaer samt mål for sammenhængen mellem læringsmiljøet og børns læring.

Det skal fremgå af den pædagogiske læreplan, hvordan det pædagogiske læringsmiljø understøtter børns brede læring inden for og på tværs af de seks læreplanstemaer.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 32

ALSIDIG PERSONLIG UDVIKLING

”Alsidig personlig udvikling drejer sig om den stadige udvidelse af barnets erfaringsverden og deltagelsesmuligheder. Det forudsætter engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 36-37

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udfolder, udforsker og erfarer sig selv og hinanden på både kendte og nye måder og får tillid til egne potentialer. Dette skal ske på tværs af blandt andet alder, køn samt social og kulturel baggrund.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte samspil og tilknytning mellem børn og det pædagogiske personale og børn imellem. Det skal være præget af omsorg, tryghed og nysgerrighed, så alle børn udvikler engagement, livsduelighed, gåpåmod og kompetencer til deltagelse i fællesskaber. Dette gælder også i situationer, der kræver fordybelse, vedholdenhed og prioritering.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte børnenes alsidige personlige udvikling.

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Alsidig personlig udvikling
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Barnets *selvværd* og *selvtillid* stiller krav til en anerkendende tilgang til barnet og er et af omdrejningspunkterne i vores hverdag, fordi vi ved, at det er en vigtig forudsætning for barnets evne til at udfolde, udforske og erfare sig selv og de andre. I Killevippen hersker en helt særlig og meget dyrebar kultur,

en fælles værdi, omkring ligeværd og anerkendelse på tværs af alder, køn og social og kulturel baggrund. Vi tolererer ikke sladder, mobning, grupperinger og uløste konflikter, hverken blandt det pædagogiske personale, over for forældrene eller i forholdet til børnene. Dette giver en helt særlig 'Killevippen-stemning' blandt både børn og voksne, som danner grobund for netop udviklingen af selvværd og selvtillid, da kerneordene her er åbenhed, tryghed, refleksion, empati, anerkendelse og respekt.

Vi ved, at det styrker børnenes *engagement*, når de indgår i respektfulde og nære relationer med både voksne og andre børn. Derfor søger vi at støtte det enkelte barns evne til *følelsesregulering* og *udvikling af empati* gennem en tryk tilknytning mellem voksen og barn. En sådan tryk tilknytning er helt afgørende for det enkelte barns evne til at indgå i respektfulde relationer og er en af grundstenene for barnets trivsel, udvikling, læring og dannelse, hvorfor vi i Killevippen prioriterer tilknytningen til børnene højt i arbejdet med børnenes alsidige personlige udvikling.

Den trykke tilknytning til det enkelte barn skabes bl.a. når vi voksne spejler og afstemmer vores mimik og sprog ud fra barnets følelser. Begejstring mødes med et åbent og nysgerrigt ansigtsudtryk, sorg og savn mødes med trøst og forståelse, vrede mødes med anerkendelse og ro. Vi bruger et anerkendende og imødekommende sprog. I det hele taget gælder det, at vi ikke dømmes eller retfærdiggør barnets reaktioner og følelser, men anerkender og respekterer dem og lader barnet gå igennem dem. Når vi voksne viser børnene, at vi respekterer de følelser, de har, vil børnene også i deres indbyrdes børnerelationer lære at respektere og rumme hinandens forskellige følelser.

Når der er etableret et trykt, anerkendende og respektfuldt fundament for børnenes relationer og tilknytningen til de voksne, vil dette også understøtte børnenes *livsduelighed* og *gåpåmod*. De vil være i stand til at udtrykke deres følelser og rumme andres, hvilket vil styrke deres evne til at håndtere konflikter uden at miste modet. Dette vil give dem overskuddet til at indgå i lege på forskellige måder, dvs. afprøve forskellige roller/social positioner i legen. Gåpåmodet og livsdueligheden understøttes i øvrigt ved, at vi lader børnene selv erfare på en baggrund af vores tilstedeværelse, uden at vi blander os unødvendigt. Vi ønsker at børnene skal opleve, at de kan selv, og lader dem erfare og finde egne veje, mens vi står på sidelinjen eller i baggrunden og støtter og opmuntrer dem, både verbalt og med mimik og kropssprog. Vi sørger for, at hvert enkelt barn udfordres på måder, der passer til deres alder og forudsætninger, og vi er i løbende dialog med forældrene om barnets udviklingstrin, så der skabes en sammenhæng mellem institutionen og hjemmet. Tilsammen vil det give barnet modet og lysten til at springe ud i nye udfordringer og udforske egen selvforståelse og handlemønstre.

Gåpåmodet styrker barnets selvværd og understøtter sammen med engagementet barnets generelle *deltagelseskompetence*. Barnet vil være i stand til at deltage og tage initiativ i både aktiviteter og relationer. Samtidig ved vi, at der skal være en balance mellem at være iagttagende/tilbageholdende og initiativrig/aktiv – en balance mellem individ og fællesskab. Vi gør derfor meget ud af ikke at levere et endeligt facit til børnene, hverken i aktiviteter, leg eller samtale, da dette åbner naturligt for et miljø, hvor *mange måder at lege og være på er accepteret*. Et eksempel kan være i den daglige morgenkreds, hvor vi synger godmorgen og har sangleg. Her inviteres børnene til at være med ud fra hver deres udgangspunkt og forudsætninger. Nogen ser helst på, andre vil altid gerne være midtpunkt. Nogen lever sig mere ekspressivt ind i legen end andre eller opfatter flere nuancer. Dette alt efter både alder, dagsform, udviklingstrin, personlighed og temperament. Vi forsøger at opmuntre børnene til engagement og deltagelse, men altid med respekt og anerkendelse for deres unikke ståsted og med viden om og indsigt i at netop dette ståsted aldrig er statisk – en dag kan barnet stå tavst og kigge på for pludselig den næste at ville deltage.

Den alsidige personlige udvikling set i samspil med de øvrige læreplanstemaer

Social udvikling: Støtten til barnets alsidige personlige udvikling foregår kontinuerligt igennem vores sociale fællesskab, gennem relationer, leg, konflikthåndtering og anerkendelse af vores forskelligheder.

Kommunikation og sprog: Barnets alsidige personlige udvikling understøttes bl.a. gennem verbaliseringen af følelser, tanker, behov og gennem vores bevidsthed om kommunikationen mellem os. Sprog og kommunikation spiller en stor rolle i støtten af barnets gåpåmod og i konflikthåndteringer og bliver dermed redskab til, at børnene lærer at forstå sig selv, hinanden og deres omverden.

Krop, sanser og bevægelse: Sansoplevelser og erfaringer med kropslig mestring og bevægelse, herunder risikofyldt leg styrker barnets livsduelighed og selvværd og er dermed med til at understøtte barnets alsidige personlige udvikling.

Natur, udeliv og science: Støtten til barnets alsidige personlige udvikling går gennem oplevelser i uderummet, hvor barnet lærer at mestre forskellige fysiske og mentale udfordringer, og hvor der er plads til fordybelse, undren og udforskning, og hvor barnets erfaringsverden synes næsten grænseløs.

Kultur, æstetik og fællesskab: Barnets alsidige personlige udvikling understøttes af muligheder for kreative udtryk, hvor barnets aktive deltagelse, nysgerrighed, lyst og skabertrang næres, og gennem den daglige mundtlige fortælling, hvor barnet får mulighed for at spejle og opleve sine egne livserfaringer i mødet med fællesskabet og forskellige æstetiske og kulturelle udtryk.

SOCIAL UDVIKLING

”Social udvikling er udvikling af sociale handlemuligheder og deltagelsesformer og foregår i sociale fællesskaber, hvor børnene kan opleve at høre til, og hvor de kan gøre sig erfaringer med selv at øve indflydelse og med at værdsætte forskellighed.

Gennem relationer til andre udvikler børn empati og sociale relationer, og læringsmiljøet skal derfor understøtte børns opbygning af relationer til andre børn, til det pædagogiske personale, til lokal- og nærmiljøet, til aktiviteter, ting, legetøj m.m.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 38-39

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn trives og indgår i sociale fællesskaber, og at alle børn udvikler empati og relationer.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte fællesskaber, hvor forskellighed ses som en ressource, og som bidrager til demokratisk dannelse.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte børnenes sociale udvikling.

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Social udvikling
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

For at skabe et pædagogisk læringsmiljø, der understøtter børnenes sociale udvikling, bestræber vi voksne os på at være gode rollemodeller for *social adfærd* i vores ageren, både over for børnene og andre voksne. Barnet spejler sig i os og efterligner vores adfærd. Vi sørger for at skabe tillid mellem os og børnene, så vi kan være den tryghedsbase, hvorfra barnet kan bevæge sig videre ud i sociale fællesskaber børnene imellem. Vi hilser alle børn og forældre godmorgen og farvel, og arbejder dagligt på at skabe en kultur, hvor vi er opmærksomme på hinanden, børnene og forældrene. Vi indretter vores stuer og haver, så der gives gode muligheder for at skabe *relationer* gennem leg og fælles oplevelser, f.eks. skovture, fællessang, sangleg og dans.

Vi hjælper børnene med at gøre sig forståelige og udtrykke sig, f.eks. 'Søren beder om rugbrødet. Vil du give Søren rugbrødet?' eller 'Jeg kan se, du er ked af det. Er du ked af det, fordi du gerne vil være med i legen med de andre?' Således hjælpes barnet til at få en stemme ift. de andre børn i gruppen og støttes dermed i at være bidragende til fællesskabet. Vi hjælper barnet med at aflæse andre børn og forstå, hvad det er, de udtrykker, og støtter dem derved i udviklingen af *empati*. "Se, nu blev Odin glad, fordi du vil lege med ham". Eller: 'Ida græder, når du lægger dig oven på hende, hun kan ikke lide det!'. Vi hjælper børnene med at blive opmærksomme på hinanden, f.eks. 'Albert faldt, lad os hjælpe ham op og trøste ham'.

Vi hjælper børnene med at håndtere og lære af de *konflikter*, der naturligt opstår, når børn interagerer med hinanden. Her er det de voksnes opgave at vurdere, hvor meget støtte der er brug for i den enkelte situation. Hvis det er to udviklingsmæssigt jævnbyrdige børn, ser vi lige situationen an. Det kan være, de finder en vej selv. Andre gange er der brug for vejledning og hjælp til at få sat ord på intentionerne og finde en løsning. Konflikter mellem børn kan jævnligt føre til en form for aggression. F.eks. skub, krads, bid

og lignende. Her må vi stoppe børnene og på en tydelig, men kærlig og omsorgsfuld måde vise, at det ikke er en acceptabel løsning på konflikten og anvise andre handlemuligheder.

I *legen*, som er helt grundlæggende i vores dagligdag og pædagogik, knytter barnet venskaber og lærer at tage sociale hensyn. Barnet skal have mulighed for at *deltage* og have *medindflydelse* på legen, samtidig med, at det skal lære, at der også skal være plads til de andre børns perspektiver og ideer. Barnet lærer at lytte til de andre børns forslag og tage dem med ind i overvejelserne, når de leger. På den måde lærer barnet de sociale spilleregler. Blandt andre børn med forskellige køn, religioner, kulturer og sociale forudsætninger lærer barnet at begå sig i sociale sammenhænge, og i disse kan børnene lege nogle lege, de ikke kan lege sammen med voksne. I legen og dermed konflikthåndteringen og mødet med andre verdensanskuelser ligger der også en værdifuld forberedelse til overgangen til skolen, samtidig med at det er en vigtig del af den løbende dannelsesproces og udviklingen af en demokratisk forståelse.

Generelt skal vi gennem hele dagen skabe et pædagogisk læringsmiljø, hvor børnene bliver aktive deltagere og medbestemmende aktører i fællesskabet. Dette understøtter vi på forskellige måder i forskellige situationer og ift. børnenes forskellige forudsætninger. Det afgørende er uanset situationen, at der er en voksen i børnenes nærvær, da det er med til at skabe den tryghed, der skal til for at børnene kan *udforske* og *deltage* i de forskellige aktiviteter og lege. Derfor positionerer vi os, så alle børn har en voksen i nærheden. Vi oplever, at børnene leger mere konfliktfrit og er mere i flow, når vi er i nærheden – ikke som deltagere eller direkte iagttagere, men siddende med vores eget i nærheden, klar til at hjælpe, hvis det skulle blive nødvendigt.

Den sociale udvikling set i samspil med de øvrige læreplanstemaer

Alsidig personlig udvikling: Støtten til barnets sociale udvikling indbefatter, at børnene i det sociale fællesskab, og på tværs af forskelle i børnegruppen, udforsker og erfarer både sig selv og hinanden og dermed opbygger selvværd, gåpåmod og tillid til egne potentialer, og den går gennem et omsorgsfuldt og trygt miljø, hvor det enkelte barn kan styrke sin livsduelighed.

Kommunikation og sprog: Relationer skabes gennem sprog og kommunikation. Derfor er barnets sproglige og kommunikative læring og udvikling afgørende for barnets sociale udvikling. Barnet skal lære at udtrykke sine tanker, ideer, følelser og behov og samtidig lytte til andres i et større fællesskab, hvor en god kommunikation er essentiel.

Krop, sanser og bevægelse: Barnets sociale udvikling understøttes i legens fysiske og sansemæssige udfordringer, hvor barnet mærker sig selv og de andre fysisk og følelsesmæssigt og derigennem udvikles barnets kropsidentitet gennem det sociale samspil.

Natur, udeliv og science: I naturen og gennem udelivet har vi fælles oplevelser til gavn for den sociale udvikling, hvor vi sanser, erfarer, oplever, taler og undrer os sammen. Barnet oplever samspil med og ansvar for den natur, der omgiver os. Årstiderne danner retningsgivende rammer for hele vores hverdags aktiviteter, valg af sange og eventyr og for vores fælles årstidsfester, som vi i fællesskab forbereder og fejrer år efter år.

Kultur, æstetik og fællesskab: Støtten til barnets sociale udvikling foregår i fællesskaber, hvor barnet oplever og får øje på egne og andres kulturelle baggrunde og værdier ved, at vi anerkender og fremhæver forskelligheder blandt børnene og ved, at vi lader institutionens traditioner og kultur skabe rammen om vores hverdage og fester. Mundtlige fortællinger, vores sangskat og vores daglige arbejde med vores hænder, kreativt og praktisk, skaber mulighed for at spejle sig selv og hinanden i disse kulturelle oplevelser.

KOMMUNIKATION OG SPROG

”Børns kommunikation og sprog tilegnes og udvikles i nære relationer med barnets forældre, i fællesskaber med andre børn og sammen med det pædagogiske personale.

Det centrale for børns sprogtiltagelse er, at læringsmiljøet understøtter børns kommunikative og sproglige interaktioner med det pædagogiske personale. Det er ligeledes centralt, at det pædagogiske personale er bevidst om, at de fungerer som sproglige rollemodeller for børnene, og at børnene guides til at indgå i fællesskaber med andre børn.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 40-41

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udvikler sprog, der bidrager til, at børnene kan forstå sig selv, hinanden og deres omverden.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn opnår erfaringer med at kommunikere og sprogliggøre tanker, behov og ideer, som børnene kan anvende i sociale fællesskaber.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte børnenes kommunikation og sprog?

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Kommunikation og sprog
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

For at understøtte børnenes tilegnelse af sprogforståelse, ordforråd, udtale og sætningsdannelse er vi opmærksomme på at *sprogliggøre børnenes behov og ønsker*. Vi sætter også ord på vores egne ønsker og behov, for at vise børnene, at det er vigtigt at lytte til sig selv, mærke efter og stole på sine behov. På den måde forsøger vi gennem hele dagen at bidrage til, at børnene udvikler et sprog, der kan hjælpe dem til at forstå sig selv, hinanden og omverdenen.

Sprog og kommunikation er afgørende forudsætninger for at indgå i *fællesskaber*, og vi ved at børns kommunikative færdigheder især udvikles gennem *interaktioner* med voksne, der er de *sproglige rollemodeller* for børnene. Derfor er det vigtigt for os at være indlevende og nysgerrige i vores kommunikation med børnene. Dette har vi f.eks. fokus på ved de daglige måltider: Her indleder vi altid med at tænde et lys og synge et bordvers, så der er en helt særlig ro, der kan give plads til samværet og samtalen under måltidet. Som sproglige rollemodeller taler vi her roligt og respektfuldt med børnene og stiller f.eks. åbne spørgsmål, for at signalere, at vi er oprigtigt interesserede i og nysgerrige på at høre, hvad de har at fortælle. Ved bordet øves også turtagning i samtalen. Hvis et barn tager for meget plads i samtalen, hjælper vi voksne på en kærlig måde barnet med at forstå, at der også er andre, der gerne vil fortælle. Børnene skal lære, at de må finde en balance mellem at give og tage plads i samtalen. Bliver der for meget larm ved bordet, kan vi finde på at sige: ”Vi må være mere stille, så vi ikke vækker nisserne på loftet før jul”. Vi siger sådan, fordi vi oplever at det har en større effekt at tale til børnenes indre forestillingsevne og fantasiverden, end det har, når der bruges formaninger som: ”Vær stille!”.

Gennem den frie leg udvikles sproget og kommunikationen også. Børnene leger ofte på tværs af aldre, og her ser vi, at de mindre børn efterligner de større børn og gentager det, som de siger eller synger. Den store bruger verbalsprog og kropssprog til at styre handlingen i legen. Den lille spejler sig i den store, og fordi det lille barn er så umiddelbart, kommer det ofte med sjove input til legen, som den store så griber. Dette bliver ofte en god oplevelse for dem begge, hvor de får udviklet forskellige aspekter i deres sproglige udvikling. De mindre børn lærer altså af de større, mens de større børn bliver stolte og vokser af at blive spejlet af de mindre.

En gang om ugen har vi *eurytmi* med de børn, der er 3,5 år og opefter. Eurytmi, der er grundlagt af Rudolf Steiner, er en kunstnerisk/terapeutisk/pædagogisk udtryksform, hvor det verbale sprog kropsliggøres – der sættes bevægelser på ord og bogstaver. Eurytmisten har lavet et program med sange, rim og fortællinger, der således bliver koblet på bevægelser, fagter og mimik. Vi oplever, at børnene drager indtrykkene fra eurytmien ind i deres frie leg efterfølgende. Deres oplevelse fra eurytmien har givet dem inspiration til en ny leg, som de nu gennemlever og bygger videre på, med egne ord og bevægelser. De mindste, der har været hjemme i haven, er glade for at se de store, som kommer hjem med en ny og spændende leg, som de kan efterligne. Vi oplever en tydelig udvikling i disse eurytmiforløb. I starten har vi en flok stille børn; man kan se, at de er koncentrerede og helt opslugte af eurytmistens bevægelser, sange og fortælling. Efter nogle gange kommer ordene, melodien og bevægelserne på hos dem også. Disse elementer understøtter hinanden. Nogle ord er sjove at sige, og så kommer der rigtig kraft på bevægelserne. Nogle ord er sværere at huske, men så husker man måske bevægelsen, og så huskes ordet som regel også efter. Noget er langsomt, med lethed og elegance, mens andet er hurtigt og med vakse bevægelser. Her skal man være vågen, og efterhånden oplever børnene glæden ved at mestre noget, der engang var svært, og så bliver remserne også udført med selvsikkerhed og kraft uden for eurytmimerne.

For yderligere at understøtte børnenes sprogtilegnelse er der i institutionen adgang til bøger, som man kan kigge i sammen eller hver for sig. Når vi voksne læser sammen med børnene er det ofte som dialogisk læsning, hvor vi f.eks. taler om det, vi ser på billederne og evt. relaterer handlingen til børnene og os selv. Børnene har også adgang til papir og farver, og vi lader dem tegne og 'skrive' frit. Vi svarer på de spørgsmål de kan have om bogstaver, farver og lignende, men vi korrigerer dem ikke og fortæller uopfordret, hvad vi mener er rigtigt og forkert. De skal have lov til at lege og eksperimentere med både sprog og bogstaver.

Kommunikation og sprog set i samspil med de øvrige læreplanstemaer

Alsidig personlig udvikling: Støtten til barnets sproglige og kommunikative udvikling går gennem et trygt, omsorgsfuldt og nysgerrigt læringsmiljø, hvor italesættelse af tanker, følelser og behov og åbne, undrende samtaler er omdrejningspunktet i tilknytningen ml. personale og børn. Herigennem erfarer og udfolder barnet sig selv og sin omverden.

Social udvikling: Barnets sociale udvikling støttes gennem sprog og kommunikation i vores fællesskaber, både omkring dagligdags rutiner, igangsatte aktiviteter og den frie leg. Her italesætter vi følelser og forskelligheder i børnegruppen, og vi øver samtalens kunst.

Krop, sanser og bevægelse: Støtten til barnets sproglige og kommunikative udvikling ligger i vores daglige mange kropslige aktiviteter som eurytmi, sangle, fingerlege, overgangssange, gåture og den frie fysiske leg. Her integreres verbalsproget med barnets fysiske bevægelse og sansning.

Natur, udeliv og science: Fælles oplevelser i vores have og i naturen omkring os understøtter barnets sprog og kommunikation. Vi snakker om det, vi ser, og vi undrer os. Gennem sange og fortællinger sprogliggør vi årstiderne og vores forbundethed med naturen.

Kultur, æstetik og fællesskab: Gennem sang og fortælling præsenteres børnene gennem sproget for vores fælles kulturarv, og de bliver efterhånden i stand til at kommunikere og formidle den selv. Her stimuleres også deres sproglige fantasi og nysgerrighed og der dannes grobund for videre leg.

KROP, SANSER OG BEVÆGELSE

”Børn er i verden gennem kroppen, og når de støttes i at bruge, udfordre, eksperimentere, mærke og passe på kroppen – gennem ro og bevægelse – lægges grundlaget for fysisk og psykisk trivsel.

Kroppen er et stort og sammensat sansesystem, som udgør fundamentet for erfaring, viden, følelsesmæssige og sociale processer, ligesom al kommunikation og relationsdannelse udgår fra kroppen”.

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 42-43

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn udforsker og eksperimenterer med mange forskellige måder at bruge kroppen på.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn oplever krops- og bevægelsesglæde både i ro og i aktivitet, så børnene bliver fortrolige med deres krop, herunder kropslige fornemmelser, kroppens funktioner, sanser og forskellige former for bevægelse.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte udviklingen af børnenes krop, sanser og bevægelse.

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Krop, sanser og bevægelse
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Da vores pædagogiske udgangspunkt er, at barnet er et sansende, rytmisk og efterlignende væsen, er vores hverdag og omgivelser i høj grad tilrettelagt, sådan at barnets udvikling og læring understøttes af *kropslige* og *sanselige erfaringer*. Det er vigtigt, at vi støtter det enkelte barn i at tage vare på og udvikle egen krop på en måde, så barnets fysiske såvel som psykiske helbred tilgodeses. Derfor har vi i alle vores aktiviteter det enkelte barns udviklingstrin og forudsætninger for øje, så det udfordres på et passende niveau til gavn for den generelle trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Det er gennem *sanserne*, at børnene har adgang til verden, hvorfor vi efterstræber at give børnene en hverdag, der er så sansemættet som muligt, da det vil være med til at give dem en bred forståelse for deres omverden og et stærkt fundament for læring og udvikling. Blandt andet derfor tilbringer vi mest muligt tid ude hele året med både vuggestue- og børnehavebørn. De skal sansere naturen med alle dens lyde og dufte, og de skal smage og røre ved jord, vand og sand. Børnene må gerne blive våde og mudrede hos os, da det er stærke og vigtige sansninger for det lille barn. Vi har flere steder krydderurter og bær i haverne, som børnene må plukke og smage på, og nogle stuer dyrker selv grøntsager, som skaber mange sanseoplevelser for børnene. Vi laver mad dagligt i institutionen, og barnet får her en masse sanseindtryk via lugtesansen og smagssansen. Barnet sanser, hvilken dag det er, da bestemte retter er knyttet til bestemte ugedage. Børnene er også med til madlavningen såsom at forme boller, skrælle gulerødder, skære blomkål etc. Her stimuleres især barnets *taktile sanser*, og børnene får lov til at smage på ingredienserne. Nogle stuer har en ugentlig sansestund, hvor barnet får sanseindtryk fra forskellige teksturer og bliver mere fortrolig med at træde på eller røre ved forskellige materialer. Barnet stimuleres sanseligt gennem de naturlige materialer, det møder i Killevippen. Legetøjet er af træ, metal, uld eller silke, som alt sammen smager, føles, lyder og lugter

forskelligt. Vi har i Killevippen fokus på, at der er en smuk æstetisk ramme i form af f.eks. årstidspynt, blomster, levende lys og blide farver på væggene, og dermed bidrager vores indendørsarealer også til dybdegående sansemæssige erfaringer på et mere ubevidst plan i barnet.

I Killevippen er vi ude i vores haver hver dag, hvor børnenes *vestibulære sanser/labyrintsanser* og *muskel-led-sanser* helt naturligt stimuleres, når børnene får mulighed for at løbe rundt på et større areal og bruge kroppen ved f.eks. at klatre i træer, gå balancegang eller gyng og hænge i reb. Vi ønsker, at børnene får størst muligt kropsbevidsthed og tryghed ved egen kunnen. Derfor bestræber vi os på ikke at gøre tingene for børnene, men at støtte dem i f.eks. selv at komme ned fra et træ og at rejse sig, når det er faldet. På den måde får barnet lov til at afslutte hele handlekæden og dermed erindre med sin krop, hvordan det hele skal gå til. Ud over de selvfølgelig fordele ved fysisk leg som træning af motorik og styrke, ligger fordelene i, at en stor del af deres sociale og personlige udvikling udgår fra kropslige erfaringer og *bevægelsesfællesskaber*. Desuden har børnene i den frie leg udendørs rige muligheder for at tage *bevægelsesinitiativer* og inspirere og udfordre hinanden i *risikoorienteret leg*.

Også i voksenstyrede aktiviteter indtænker vi muligheden for at bruge *krop, sanser og bevægelse*. F.eks. under morgenkredsen, hvor der synges og rimes med fagter og dans til. De voksne fører an med fagter og bevægelser, som børnene efterligner. Personalets engagement og aktive deltagelse er vigtig for børnenes motivation og for vores fællesskabsfølelse. Her er der også mulighed for nemt og naturligt at inddrage de børn, der måske befinder sig i en udsat position og har brug for ekstra støtte til kropslighed og bevægelse. At stå med en voksen i hånden og mærke dennes styring, samtidig med at man kan se alle sine venner lave fælles bevægelser, kan ofte løsne nogle begrænsninger i barnet på dette område, og det vil med tiden blive mere fortroligt med sin krop og dens muligheder. Balanceevne, koordinationsevne, grovmotorik og finmotorik øves, og kroppen mærkes i hop, løb, trippen, stående, siddende osv.

I Killevippen er *hvile* og *ro* lige så vigtigt som *bevægelse*. De to er hinandens forudsætninger. Derfor prioriterer vi bl.a. vores middagshvil højt. I vuggestuerne sover alle børn til middag i krybber udendørs, og der sidder en voksen og holder *sjælevagt* under hele sovestunden. Sjælevagten kan hjælpe barnet tilbage i søvnen, hvis det fx vågner pga. en drøm, eller hvis det har tabt sutten eller har sparket dynen af sig. Det giver børnene en god, lang middagssøvn, og det skaber en tryghed for det lille barn at mærke, at der er en voksen hele tiden. I børnehaverne hviler alle børn hver dag, undtagen de ældste børn i tiden op til skolestart. I hvilestunden øver børnene sig i at ligge stille, at mærke sig selv og at finde ro. Personalet veksler imellem at sidde og synge lavmælt for børnene, at gå rundt og putte og nusse og sige godnat og selv at ligge og hvile. Vi er så mange voksne som muligt til stede i denne stund, så vi både selv kan hvile og kan gå rundt og støtte de børn, der har svært ved at finde ro. I søvnen og hvilen bearbejder barnet sansindtryk, som det har fået i løbet af formiddagen, og derfor er søvnen/hvilen lige så vigtig for barnet som at spise, da det giver energi og overskud til at være i børnehave og vuggestue resten af dagen. Barnet må være vågent for at sove godt og sove godt for at være vågent. Først når kroppen er klar til at vågne og har restitueret nok, vågner barnet. Derfor vækker vi helst heller ikke børnene, når de sover.

Krop, sanser og bevægelse set i samspil de øvrige læreplanstemaer

Alsided personlig udvikling: I arbejdet med barnets alsidige personlige udvikling tager vi udgangspunkt i barnets fysiske erfaringer og sansninger, fx fra fri leg, vokseninitierede fysiske aktiviteter, sanselige stemninger og praktiske gøremål. Herigennem opbygges barnets selvværd, gåpåmod, deltagelseskompetencer, engagement og livsduelighed.

Social udvikling: Barnets sociale udvikling er tæt forbundet med den fysiske udfoldelse og sansning, der sker gennem leg, bevægelsesfællesskaber og daglige gøremål. Relationer og udvikling af empati og fællesskabsforståelse læres gennem disse fysiske erfaringer.

Kommunikation og sprog: Barnets kropslige og sanselige udvikling understøttes gennem sange, remser og fortællinger, hvor fysiske bevægelser altid kobles på. Vi omgiver os med mange sansindtryk og indbyder

børnene til at bruge disse i vores samtaler med dem ved at lade dem røre, smage, lugte og lytte til de ting, vi snakker om og sammen udforsker. I den frie fysiske leg og deraf følgende konflikthåndteringer øves kommunikation, forhandling og dialog. I dagligdagens rutiner og gøremål, såsom påklædning og toiletbesøg, bliver kroppen og dens funktioner tema for vores samtaler med børnene, ligesom vi synger små sange og siger rim og remser om kroppen.

Natur, udeliv og science: Udenfor i naturen, hvor vi tilbringer de fleste af vores timer, er der plads til og rige muligheder for sansning og bevægelse, og vores have med ujævnt terræn, træer, træstammer osv. danner god baggrund for vilde og risikoorienterede lege. Vi bruger naturen omkring os, f.eks. på vores skovture, og her møder barnet et særligt rum, hvor det kan afprøve sine fysiske evner og prøve kræfter med og i naturen.

Kultur, æstetik og fællesskab: Støtten til barnets kropslige og sanselige udvikling sker, når vi sammen udtrykker os kreativt. Vi efterstræber at bruge materialer og skabe stemninger, hvor sanseindtryk kan sætte sig som kropslige fornemmelser, fx når vi maler i stilhed omkring stearinlyset, eller når en voksen fortæller et nervepirrende eventyr i vores fortællehjørne.

NATUR, UDELIV OG SCIENCE

”Naturoplevelser i barndommen har både en følelsesmæssig, en kropslig, en social og en kognitiv dimension.

Naturen er et rum, hvor børn kan eksperimentere og gøre sig de første erfaringer med naturvidenskabelige tænke- og analysemåder. Men naturen er også grundlag for arbejdet med bæredygtighed og samspillet mellem menneske, samfund og natur.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 44-45

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får konkrete erfaringer med naturen, som udvikler deres nysgerrighed og lyst til at udforske naturen, som giver børnene mulighed for at opleve menneskets forbundethed med naturen, og som giver børnene en begyndende forståelse for betydningen af en bæredygtig udvikling.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn aktivt observerer og undersøger naturfænomener i deres omverden, så børnene får erfaringer med at genkende og udtrykke sig om årsag, virkning og sammenhænge, herunder en begyndende matematisk opmærksomhed.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at børnene gør sig erfaringer med natur, udeliv og science.

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Natur, udeliv og science
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

Natur og udeliv spiller en central rolle i vores hverdag i Killevippen og sætter rammerne om størstedelen af vores aktiviteter og vores fællesskab. Vi ønsker at give alle børn positive oplevelser i og med naturen, og at de udvikler et kærligt og respektfuldt forhold til naturen. Naturen er et frirum for barnet, hvor der er energi, luft og plads; et sted hvor de føler sig trygge og velkomne. Naturen bliver en slags lærermester. Den står altid klar, fordomsfri og tålmodig, altid i bevægelse og alligevel bestandig og med et nærvær, hvor barnet kan gøre lige, hvad det vil, være lige hvad det vil og stadig blive rummet. Lige meget hvor højt barnet skriger ad træet, bliver det stående.

Vi voksne er rollemodellerne, der viser børnene, hvor mange fantastiske muligheder, der ligger i naturen, når bare vi passer på den og behandler den med respekt. Denne forståelse og respekt for naturen giver barnet en oplevelse af forbundethed med naturen, som det vil bære med sig resten af livet.

Killevippens beliggenhed giver mange muligheder for at opleve naturens fire elementer (luft, jord, vand og ild): Vi har en fantastisk skov, en rislende bæk, en stor have, hvor vi tænder bål for at lave mad, kan plante blomster og lege med sand. I haven findes også mange små huler og hjørner, hvor børnene kan fordybe sig i fri leg. Vi er ude med børnene i al slags vejr, så de kan opleve regn og blæst, sol og sne, alle årstider og deres overgange. Vi har indrettet vores haver med bålhytter, shelters og bakker, hvor børnene kan bevæge sig og undersøge verden. Vi har køkkenhaver, hvor vi sår, vander og høster krydderurter og gulerødder m.m. og planter blomster, og vi har høns og kaniner, som vi er sammen om at passe. Børnene ser, at vi tager

ansvar for dyrene omkring os, og de lærer om dyreadfærd og udvikler respekt for dem. Hvis børnene indfanger insekter, frøer osv. lader vi dem kigge på dem og være nysgerrige og undrende. Sammen taler vi om dyrene, og så sætter vi dem ud igen. Børnene lærer generelt om hensyn til og respekt for andre levende væsener end dem selv.

Naturen understøtter barnets kognitive udvikling og læring, når det iagttager, observerer og undrer sig over forskellige forhold og fænomener i naturen. F.eks. når det ser et æble falde ned og ikke op, sneen og isen forvandler sig til vand, solen står op og går ned, fuglene lægger æg, fårene læmmer lam, sten falder til bunds i vandet, men en pind flyder ovenpå. Naturen skaber undren og inspirerer barnet til gå i gang med at undersøge, sanse og opleve verden. Børn begynder at forstå lovmæssigheder i naturen, fornemmelse for størrelse, talfornemmelse, at kategorisere og systematisere deres omverden ved hjælp af forholdsord som stor/lille, tung/let, tynd/tyk, mange/få, lys/mørk, høj/lav osv. Personalet skaber via samtaler, sanglege, fortællinger og ture ud i den omkringliggende natur muligheder for at eksperimentere med og lære om antal, rum og form, som er indgangen til det matematiske sprog.

I vores haver har vi få legeredskaber – primært køkkenlegesager i sandkassen. Men vi har skovle og koste i børnestørrelser, der inviterer børnene til at deltage aktivt og efterligne, når vi voksne laver havearbejde. Derudover bruger børnene naturens materialer kreativt i deres leg, laver mønstre og kunstværker af sten og blomster, bygger af pinde og brædder, graver landskaber i mudder og sand osv. Også indenfor på vores stuer er naturen til stede, da langt det meste af vores legetøj og årstidspynt er skabt af naturmaterialer og vi har planter i vindueskarmene.

Natur, udeliv og science set i samspil med de øvrige læreplanstemaer

Alsidig personlig udvikling: Natur, udeliv og science understøtter den alsidige personlige udvikling gennem samspillet med naturen. Ude i det fri afprøver barnet sine egne kræfter og tilegner sig erfaringer, der udvikler engagement, gåpåmod, selvværd og livsduelighed.

Social udvikling: I naturen og gennem udelivet lærer børnene om sig selv, hinanden og deres omgivelser til gavn for den sociale udvikling. Barnet udvikler empati og lærer at tage hensyn til forskelligheder og danner relationer – både til de andre børn i naturens store rum med højt til loftet og til naturen selv. Tilknytningen og fællesskabsfølelsen understøttes generelt af vores dagligdag og fælles oplevelser i og med naturen.

Kommunikation og sprog: I vores daglige aktiviteter omkring sang og fortælling sætter vi ord på naturen og understøtter dermed børnenes kommunikation og sprog. Derudover foregår størstedelen af vores hverdag udendørs, hvorfor vores samtaler med børnene også ofte tager udgangspunkt i naturens rammer.

Krop, sanser og bevægelse: I naturen er der al den plads, man kan drømme om og her får barnet rige muligheder for at løbe, klatre, gå, hoppe, springe, grave, bygge, balancere - kort sagt at bruge hele kroppen gennem sanser og bevægelse.

Kultur, æstetik og fællesskab: I naturen får barnet kreative udtryk og indtryk. I indtrykkene møder barnet naturen i personalets fortællinger og sange og i vores æstetiske omgivelser med hjemmelavet årstidspynt og kunst på væggene. I udtrykkene bruger barnet naturens materialer til at skabe og bygge små værker i haven af fx kul, kridt, blomster, sten og pinde. I vores mange årstidsfester understøttes fællesskabet og børnene oplever og sanser vores højtider og de traditioner, der knytter sig hertil.

KULTUR, ÆSTETIK OG FÆLLESSKAB

”Kultur er en kunstnerisk, skabende kraft, der aktiverer børns sanser og følelser, ligesom det er kulturelle værdier, som børn tilegner sig i hverdagslivet.

Gennem læringsmiljøer med fokus på kultur kan børn møde nye sider af sig selv, få mulighed for at udtrykke sig på mange forskellige måder og forstå deres omverden.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 46-47

Pædagogiske mål for læreplanstemaet:

1. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn indgår i ligeværdige og forskellige former for fællesskaber, hvor de oplever egne og andres kulturelle baggrunde, normer, traditioner og værdier.
2. Det pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at alle børn får mange forskellige kulturelle oplevelser, både som tilskuere og aktive deltagere, som stimulerer børnenes engagement, fantasi, kreativitet og nysgerrighed, og at børnene får erfaringer med at anvende forskellige materialer, redskaber og medier.

Vores pædagogiske læringsmiljø skal understøtte, at børnene gør sig erfaringer med kultur, æstetik og fællesskab.

Herunder, skal vores pædagogiske læringsmiljø:

- Understøtte de to pædagogiske mål for temaet Kultur, æstetik og fællesskab
- Tage udgangspunkt i det fælles pædagogiske grundlag
- Ses i samspil med de øvrige læreplanstemaer.

I Killevippen har vi gennem dagligdagen en vekslen mellem *kulturelle indtryk og udtryk*. Vi voksne giver i indtrykkene barnet kendskab til den fælles kulturarv, mens børnene udtrykkene selv får mulighed for og rammer til at udtrykke sig kreativt. Skiftene mellem indtryk og udtryk glider ofte over i hinanden; f.eks. når vi dagligt fortæller remser og folkeeventyr, fortælles det meget levende af pædagogen og i den sidste periode af det samme eventyr, når børnene efterhånden kan det udenad, kan eventyret fortælles som bordspil, og i nogle tilfælde inddrages børnene ved på skift alle sammen at få en betydningsfuld rolle. Folkeeventyrene rummer et æstetisk billedsprog og indeholder en visdom, som barnet kan tage med sig videre i livet. Barnet får mulighed for at genkende følelser, uden at vi som voksne direkte fortæller og forklarer det for dem.

Vi vægter sang og musik meget højt og synger hver dag i fællesskab en velforberedt morgensamling. Morgensamlingen skifter indhold et par gange om måneden, så vi følger årets gang. Vi synger naturligvis mange børnesange, men inddrager også salmer og 'voksensange' fra den danske sangskat. På den måde introduceres børnene for den del af vores fælles kulturarv, der er bundet op på højtider og årstidernes skiften. Hvis vi i børnegruppen har børn med andre kulturbaggrunde og/eller sprog, inviterer vi dem til at give os et indblik i deres kulturs sange, sprog og traditioner, og vi taler med forældrene om deres særlige traditioner, så vi kan støtte barnet bedst muligt i at udtrykke sin baggrund i vores fællesskab.

Hver af vores årstidsfester bærer på en stor kulturskat, og vi vækker ved hver fest de gamle traditioner. Børnene er med til at få skabt de forskellige ting, vi skal bruge til festerne, og ofte får børnene deres egne

smukke sager med hjem efter festen. Der filtes, klippes, snittes, tegnes og males. Børnene glæder sig til årstidernes skiften og husker efterhånden fra år til år, hvad vi skal finde frem fra gemmerne. På den måde bliver de store børn forbilleder og kulturbærere/-formidlere for de mindste ved at 'vise vejen'. De mærker stoltheden ved at kunne huske, og fællesskabet styrkes, når børn og voksne år efter år er sammen om at gøre det samme.

Vi oplever, at børnenes skabertrang og improvisation kommer på spil igennem i den frie leg, hvor de fx har brug for at lave en bue af en pind, de har fundet, for nu leger de krigere. Så lader vi børnene selv få ideerne til dette, og vi støtter op omkring det med adgang til materialer og en støttende hånd i processen. Her kan børn, som selv kan have svært ved at få ideer eller udføre dem, lade sig inspirere af deres venner, og ofte ser vi, at der i et par dage bliver en tendens til at skabe en bestemt ting selv. Dette skaber samtidig en stærk fællesskabsfølelse og stimulerer nye muligheder i den frie leg, fordi børnene omkring dette fællesskab møder hinanden på ny og med andre øjne end før. Nye relationer opstår, og et barn, der kunne have svært ved at komme ind i en leg før, kan nu pludselig være hovedpersonen i en.

Kultur, æstetik og fællesskab set i samspil med de øvrige læreplanstemaer

Alsidig personlig udvikling: Dagligdagens kreative og kulturelle indtryk og udtryk danner rammen om skabende og oplevende fællesskaber, hvorigennem barnet udforsker sig selv og sine omgivelser mens det får tillid til egne potentialer. Barnet får således lov til at fordybe sig både som passiv iagttagere og aktiv skaber og deltager til gavn for den alsidige personlige udvikling.

Social udvikling: Både i dagligdagen og ved de mange årstidsfester understøttes den sociale udvikling, når børnene oplever vores fælles kulturarv samt vores forskellige værdier og normer. Gennem vores legende og ofte improviserede tilgang til kreativ udfoldelse udvikles relationer og indblik i og forståelse for vores forskelligheder.

Kommunikation og sprog: Formidlingen af kulturen sker i høj grad gennem sange og fortællinger, der i høj grad understøtter børnenes kommunikative og sproglige læring og udvikling. Både igennem indtrykkene/de voksenstyrede aktiviteter og igennem udtrykkene og den frie leg tilskynder og støtter vi barnet i at kommunikere og sprogliggøre sine ideer.

Krop, sanser og bevægelse: Hos os forankres de kulturelle indtryk og udtryk også i kroppen og gennem sanserne, når vi fortæller, synger, danser, rimer, maler, snitter, laver mad osv., og vi bruger materialer, der kalder på barnets fantasi og på at udtrykke barnets individuelle erfaringer og værdier. Den æstetiske indretning, med f.eks. kunst på væggene og hjemmelavet pynt af naturmaterialer skaber dybe sanseindtryk hos barnet dagen igennem.

Natur, udeliv og science: Ift. kultur, æstetik og fællesskab spiller årets gang, udelivet og naturens forandringer hos os en afgørende rolle, fordi vores sange, fortællinger og årstidsfester tager udgangspunkt i disse. Generelt stræber vi efter at udvikle en relation til vores klode og et ansvar for miljøet og dermed et fællesskab med hinanden og naturen, der også bliver en del af vores kultur.

EVALUERINGSKULTUR

”Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at etablere en evalueringskultur i dagtilbuddet, som skal udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø.

Lederen er ansvarlig for, at arbejdet med den pædagogiske læreplan evalueres mindst hvert andet år med henblik på at udvikle arbejdet. Evalueringen skal tage udgangspunkt i de pædagogiske mål og herunder en vurdering af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø i dagtilbuddet og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse.

Evalueringen skal offentliggøres.

Lederen af dagtilbuddet er ansvarlig for at sikre en løbende pædagogisk dokumentation af sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og børnenes trivsel, læring, udvikling og dannelse. Den pædagogiske dokumentation skal indgå i evalueringen.”

Den styrkede pædagogiske læreplan, Rammer og indhold, s. 50-51

Det er ikke et lovkrav at beskrive dagtilbuddets dokumentations- og evalueringspraksis i den pædagogiske læreplan, men det kan være en fordel i udarbejdelsen af læreplanen at forholde sig til den løbende opfølgning og evaluering af indholdet i læreplanen.

Evalueringens kultur skal udvikle og kvalificere vores pædagogiske læringsmiljø.

Det vil sige, at vi løbende skal dokumentere og evaluere vores pædagogiske arbejde, herunder sammenhængen mellem det pædagogiske læringsmiljø og de 12 pædagogiske mål.

Vi er bevidste om, at børnegrupperne er i konstant forandring, både fordi det enkelte barns livssituation kan ændre sig og fordi, der er en løbende ind- og udskiftning af børn. Derfor må vi hele tiden forholde os reflektivt både til børnene, os selv, vores praksis og til de pædagogiske læringsmiljøer og de 12 pædagogiske mål, således at den aktuelle børnegruppe altid understøttes optimalt ift. trivsel, læring, udvikling og dannelse. Netop selvrefleksionen er utroligt vigtig i Killevippen. Vi kalder det med Rudolf Steiners ord *selvopdragelse*, og det indebærer, at vi som voksne er opmærksomme på ikke at blande vores egne følelser sammen med barnets. Denne selvaftgrænsning bidrager til, at vi rent kan kigge på, hvad børnegruppens og det enkelte barns behov er uden at blande vores egne ønsker, behov og følelser ind i det.

Da Killevippen består af tre enheder med i alt syv stuer, er personalet også inddelt i syv mindre grupper. Vi er alle sammen forskellige, og derfor er det vores overbevisning, at ikke alle enheder og stuer behøver at evaluere på præcis samme måde. Det væsentlige og gennemgående for os alle er, at vi er i stand til at

reflektere over egen praksis og dele disse refleksioner med hinanden. Disse refleksioner deler vi i mindre sammenhæng på vores stuemøder og i vores daglige samtaler med hinanden samt i større sammenhæng på personalemøder. Refleksionerne og de samtaler vi har omkring dem, danner udgangspunktet for, hvordan vi evaluerer, og hvordan vi udvikler og kvalificerer vores praksis og det pædagogiske læringsmiljø på baggrund af denne evaluering. Den løbende dokumentation kan i den sammenhæng findes i referater fra stue- og personalemøder.

Det, at Killevippen består af tre afdelinger, betyder også, at stedet rummer en forholdsvis stor personalegruppe (ca. 25) med mange forskellige ressourcer. Derfor er det vigtigt for os, at vi jævnligt mødes på tværs af afdelinger og stuer, så vi kan benytte os af den unikke mulighed, vi har for at lære af hinanden og derigennem udvikle og kvalificere det pædagogiske læringsmiljø. Løsningen på den udfordring man oplever i én afdeling kan måske findes i en af de andre afdelinger og vice versa, men det kræver, at vi taler med hinanden om vores egen og hinandens praksis, hvis vi skal opdage det.

Hvordan evaluerer vi arbejdet med den pædagogiske læreplan, som skal foretages mindst hvert andet år?

Her kan I fx kort beskrive, hvordan evaluering af læreplanen kan ses i forhold til jeres evalueringskultur i hverdagen.

Vi laver hvert år i oktober en kalender for det efterfølgende år og her laver vi også et årshjul for det efterfølgende år. Her vil det fremgå hvilke fokuspunkter det enkelte hus arbejder ud fra, hvad de ét kvartal af gangen vil have fokus på.

Vi har 6 gange om året forældrebestyrelsesmøder. Vores forældrebestyrelse er fælles for alle 3 huse og de daglige ledere skiftes til at deltage i møderne. Vi vil fremadrettet lave en SMTTE modeller for hver stue der beskriver hvad der arbejdes med pt. på den enkelte stue og hvordan det hænger sammen med den styrkede pædagogiske læreplan. Dette for at forældrebestyrelsen vil få en dybere forståelse af vores arbejde med de styrkede pædagogiske læreplaner og for at vi også i fællesskabet kan lære af hinandens tiltag og erfaringer.

Vi vil på vores intraside BRO dele vores SMTTE modeller for at kunne inspireres af hinanden og have en dybere forståelse af hinandens arbejde.

I forbindelse med Odense Kommunes tilsyn udarbejder hver leder med selvevaluering, dette vil vi gøre på tværs af husene, så lederne kommer ud i de andre huse for at lave observationer af praksis.

Forskellige tematiske materialer dykker ned i viden om et tema og giver inspiration til dialog og handling. Her er bl.a. materialer om evaluerende pædagogisk praksis, som understøtter en systematisk tilgang til det at evaluere.

Der offentliggøres løbende nye temaer.

Alle materialer kan findes på www.emu.dk/dagtilbud

BØRNE- OG
UNDERVISNINGSMINISTERIET

Pædagogisk læreplan

© 2019

Danmarks Evalueringsinstitut og
Børne- og Socialministeriet

Citat med kildeangivelse er tilladt

Design: BGRAPHIC